

LISA 2 - Lühiülevaade maksejõuetuse põhjustest, võlgniku lähikondsete käitumisest ja raamatupidamise korraldamisest

Ehitussektoris tegutsenud varatud võlgnikud ise märkisid pankrotiavaldustes maksejõuetuse põhjusena:

- 1) Covid-19, materjalide hinnatõus, Ukraina sõda - **41%** juhtudel
- 2) üsna palju ehitussektori ettevõtted olid „nn likvideerijate“ käes **ning nad polegi maksejõuetuse põhjuseid pankrotiavaldustes välja toonud (NB! ehitussektoris oli „firmamatjaid“ kõige rohkem)** ehk et pankrotiavaldusesse pandi lihtsalt märke – „ei suuda täita kohustusi või majandustegevus on lõppenud“ - **41%** juhtudel
- 3) Lisaks ei olnud võlgnikul varalist katet, et toime tulla ootamatult suure kohustusega nagu näiteks suures summas kohtuotsusega määratud kohustus (*kohtus kaotus, aga polnud äriplaanis arvestatud väljaminekuga*) või ka maksumenetlus (*st jäädi maksupettusega vahele*) - **8%**,
- 4) ostjad jäävad võlgnikele võlgu - **10%**.

Ajutine haldur märkis enda ajutise halduri aruandes ehitussektoris maksejõuetuse põhjusi võlgniku arvamusest veidi erinevalt:

- 1) covid-19, materjalide hinnatõus, Ukraina sõda - **32%** juhtudel ja lisaks veel oskamatus äri teha - **5%**
- 2) ajutise halduri märke „ei olnud võimalik maksejõuetuse põhjust tuvastada või muu asjaolu“ - **14%**
- 3) kohtuotsus võlgniku vastu - 3% ja **maksupettus - 11%**
- 4) ostjad jäävad võlgnikule ise võlgu - 10%
- 5) **lisaks tulid ettevõtte üleminek, teadlik kahjustamine, vara võõrandamine, raha väljaviimine, rasked juhtimisvead - 25%**

Maksejõuetuse teenistuse läbiviidud ehitussektori võlgnike maksejõuetuse põhjuste analüüsi tulemusena selgus, et raskused saavad alguse võibolla objektiivsetest põhjustest, kuid tegevused, mis seejärel ette võetakse on otseselt võlgnikku ja võlausaldajaid kahjustav ning seejärel ettevõtte sisuliselt hüljatakse (kuskil 45% juhtudel)

Raamatupidamine on ehitussektoris 60% võlgnikel puudulik või pole juriidilisest isikust võlgniku raamatupidamist üldse võimalik leida. Raamatupidamine puudus.

Maksejõuetuse tuvastatud põhjused ehitussektoris olid:

- 1) Covid-19, materjalide hinnatõus, Ukraina sõda - **24%** juhtudel ja lisaks veel oskamatus äri teha - **19%** juhtudel
- 2) „ei olnud võimalik maksejõuetuse põhjust tuvastada või muu asjaolu“ - **11% juhtudel**
- 3) **jõustunud kohtuotsus ja maksupettus olid pigem raha väljaviimine või ettevõtte üleminek – ehk kuigi oleks võimekus kohtuotsusega määratud nõue tasuda siis võeti suund ettevõtte varatuks tegemisele ning lähikondsete nõuetega loodi maksejõuetus. Maksupettus ise oli äriplaani osa, kus sellise ärimudeliga loodeti saada turul eelis.**
- 4) ostjad ise jäävad võlgnikele võlgu (ostja maksevõimetus) - 8%

5) vara võõrandamine, raha väljaviimine, võlgniku kahjustamine, ettevõtte üleminek, huvi puudus - 38% juhtudel.

Jaemüügisektoris tulid maksejõuetuse põhjustena esile covid-19, sanktsioonid, hinnatõus, Ukraina sõda, üürileandjate nõuded, klientide vähesus, personali nappus, millele aitasid kaasa **ligi pooltel juhtudel halb planeerimine, oskamatus äri teha ja läbimõttlemata äriplaan.**

Toitlustamise sektoris olid maksejõuetuse põhjusteks üürileandja nõuded, covid-19 tõttu klientide vähesus, hiljem ka personali probleemid, tänava remont Tallinnas, halb asukoht - raha väljaviimist oli siin teenistuse hinnangul pigem vähe, **mis võib olla tingitud sularaha käibest,** oli läbimõttlemata äriplaane, et kas söögikohal on ikka sellises konkreetsetes asukohas piisavalt palju kliente äriplaani täitmiseks.

Arvutisüsteemide haldus ja programmeerimine on valdkond, kus raamatupidamine on üldjuhul peetud ja olemas, aga start-upi rahastamine lõpeb (investorid loobuvad) ning müügini või toote kasutuseeni st ostvate klientideni ei jõua. Samuti on selles sektoris seotud isikute (võlgnike lähikondsete) nõudeid ning loodud digitaalse toote kasutusvaldkond ka väga ähmane. Võlgniku vara hindamine keeruline.

Maksejõuetuse teenistuse analüüsimisel muutuvad oluliseks vastutuse kvalifitseerimiseks need varatu äriühingu nimel tehtud teod/toimingud, mida ilmnenu probleemide (st makseraskuste) korral varatutes ühingutes omanike, juhtide endi või omanike/juhtide suulistel ja kirjalikel korraldustel edasi hakatakse tegema. Maksejõuetuse teenistus vaatab ka seda, kas ja kuidas inimeste käitumine muutub, muutub või mitte. *Näiteks, kes vajutas E-Maksuametis deklaratsiooni esitamiseks nuppu „esita“, kes võttis töötajaid makseraskuste ilmnemisel hoopis juurde, kes tegi raamatupidamisprogrammis millal ja mille alusel kandeid, muutis kandeid, milline oli äriühingu kvaliteedijuhtimise süsteem enne makseraskuste tekkimist ja milline pärast jne*

Maksejõuetuse teenistus võttis 2023.a suuliselt ja kirjalikult ühendust nii endiste juhatuse liikmete (st „firmamatja teenuse klientidega“) kui ka pankrotiavalduse esitanud juhatuse liikmetega ning ka erinevate võlausaldajatega konkreetsetes menetlustes asjaolude välja selgitamiseks. Samuti küsis Maksejõuetuse teenistus infot saneerimisnõustajatelt, ajutistelt haldurilt ja (kohtu poolt määratud) likvideerijatelt.

Üldistatud leiud:

- 1) Juhul kui äriühingus on mitu juhatuse liiget, siis reeglina tekivad väidetavalt lahkarvamused ja üks osapooltest teeb endale varsti eraldi äriühingu.
- 2) Võlausaldajad arvavad, et võlgnikul läheb äri ühel hetkel lihtsalt käest ära (st puudub kvaliteedijuhtimissüsteem), kas äri kasvab liiga kiiresti liiga suureks, et ei jõua hallata (puudulik kvaliteedisüsteem, sisekontroll) või ise minnakse liiga uhkeks (priiskavaks) firma rahadega kätte ära.

3) Võlausaldajad ise kasutavad aina rohkem täiendavate tagatiste võtmise nõudeid mistahes lepingu sõlmisel või ka juhatuse liikmete /omanike isiklikku käendust. Tavalised (ilma tagatiseta) võlausaldajad ei looda traditsioonilise võistleva pankrotimenetluse kaudu enam ammu midagi võlgnikult kätte saada.

4) Paljudes varatutes ühingutes on võlausaldajatel juba solidaarsed nõuded varatu äriühingu juhatuse liikmete vastu, samas on paljudel juhatuse liikmetel ka endal täitemenetlused või füüsilise isiku pankrot (võlgadest vabastus) käimas.

5) Võlgnik (tema lähikondlane) ise on Maksejõuetuse teenistusega peetud vestluse alguses pigem kidakeelne ja üldjuhul tuuakse välja rohkem emotsionaalset poolt, st kuidas ebaõnnestunud äriplaan või kogu äri (ettevõtluses osalemine) on neile isiklikult rängalt mõjunud (tervis, suhted, staatuse kaotus, raha kaotus), korrektsest raamatupidamisest, majandusaasta aruannete sisust ja täpsetest numbritest on võlgniku lähikondsetega pigem keerulisem rääkida ja see viitab ka nõrgale äriplaanile ning majanduslikult läbi arvutamata/mõtlemata tegevusele.

Maksejõuetuse teenistus leidis, et vara võõrandatakse ja raha viiakse välja mitte ainult äriühingu lõpus vaid ka kogu äriühingu äritegevuse kestel. On äriühinguid, mida luuakse kuritegeliku tegevuse peitmiseks. Näiteks, äriühingut ennast kasutatakse üksnes isikliku (inimese) rahakotina, kuna ainuosanikul/juhatuse liikmel on täitemenetlused, või viiakse raha lihtsalt teiste ettevõtete kaudu kuhugi välja. Palju kasutatakse makseteenuseid pakkuvaid teenuse osutajaid ja digitaalseid Eestis mitte registreeritud krediidasutusi st näiteks Wise, Paysera, Revolut, N26, Lightyear jne.

Osad varatud äriühingud hakkavad kasutama maksude väärarvutamist, maksude deklareerimata ja tasumata jätmist, kuid ka uue loodud ettevõtte soodustamist deklareerides maksukohustuse niikaua kui võimalik ainult vanasse ettevõttesse (jättes selle lõpuks maha).

Maksudega manipuleerimist suutis Maksejõuetuse teenistus tuvastada ca 26% varatu äriühingu juhtudes aastal 2023. Maksejõuetuse teenistuse hinnangul võiks Eesti riik ise võlausaldajana reageerida senisest tunduvalt kiiremini võlgnike maksejõuetusele ning esitada pankrotiavaldusi (riigilõivu tasumiseta) Eesti majanduskeskkonnast maksejõuetute juriidiliste isikute eemaldamiseks (näiteks Maksu- ja Tolliamet, riiklike toetuste jagajad EIS, MES, PRIA ja muud järelevalve asutused).

Oli ka lihtsalt ettevõtte lõpetamise vajadust, kuna võlgnik kartis tulevikus tekkida võivaid nõudeid (nt ehitusgarantiist tulenevad nõuded korteriühistu kasuks ebakvaliteetselt tehtud ehitustöö eest).

Varatute juriidilisest isikust võlgnike raamatupidamiskohustuse korraldamine ja nõuete täitmine:

Raamatute pidamiseks kasutatavad varatud äriühingud üldjuhul raamatupidamise ettevõtte teenuseid ja tasutakse teenuse eest arveid. Raamatupidajat endal tööl (palgal) ei hoita.

Raamatupidamisandmed on mingis tarkvarasüsteemis ja neid on mistahes isikul või järelevalveasutusel raske kätte saada.

Üldjuhul kui tekivad võlgnevused, siis jäetakse ära ka raamatupidamine. Parem on mitte midagi omada ega näidata.

Raamatupidamisteenust osutavad äriühingud ei taha anda dokumente, kuna on võlgnevused ning võlgniku juhatuse ei esita andmeid ajutisele haldurile / pankrotihaldurile ega Maksejõuetuse teenistusele.

Raamatupidamise tarkvaraprogrammide haldajad ja raamatupidamise teenust osutavad ettevõtted on erineva käitumise ja koostöövalmidusega riiklikus järelevalves:

a) Näiteks vastas ühes pankrotimenetluses raamatupidamistarkvara ettevõtte, et tema teeb peakasutajale õigused, milleks on raamatupidamisteenust osutav ettevõtte üldjuhul ja too ettevõtte teeb omakorda oma klientide (ehk meie mõistes varatute äriühingute) raamatupidamiskasutajad nõ allkontod ja sellele juurdepääsu saab anda ka ainult raamatupidamisteenust osutav ettevõtte. Ehk raamatupidamistarkvara ettevõtte ise ei saa anda kasutajaõiguseid otse pankrotihaldurile ega Maksejõuetuse teenistusele.

b) Teises pankrotimenetluses vastas raamatupidamisteenust osutav äriühing, et nad kustutasid ära võlgniku raamatupidamisandmed, kuna võlgnik jäi võlgu ja kui midagi paberil oli, siis need anti võlgnikule tagasi. Kasutati teise raamatupidamistarkvara ettevõtte tarkvara, millele on võimalik tarkvaraettevõtte kaudu saada juurdepääsu, kuid ka nemad hoiavad alles ainult kuskil 6 kuud andmeid ja siis kustutavad ära või käesolevas kaasuses oli siis nii, et raamatupidamisfirma oli ise raamatupidamisandmed ära kustutanud ehk varatu äriühingu vara hävitanud.

c) Kolmandas pankrotimenetluses - tarkvaraettevõtte tarkvarale on võimalik saada ligipääsu, kuid nad hoiavad andmeid alles mingi teatud aja ja seejärel tahavad saada tasu andmete hoidmise eest haldurilt või Maksejõuetuse teenistuselt teenustasu.

d) Neljandas kaasuses vastas raamatupidamisteenust osutav ettevõtte, et „kuna koht raamatupidamistarkvaras on tasuline, siis kliendiga lepingu lõpetamise korral andmeid andmebaasi ei salvestata. Võime need teile järelevalve jaoks taastada, kuid see võtab palju aega. Arvestame hetkel meie majandusseisundi ja oma ettevõtte suure töökoormusega, mistõttu selliste andmete taastamine võib toimuda vaid alles 2024. aasta I kvartalis. Ettevõtte oma dokumentide järele ei ole tulnud meie juurde ja annaks need dokumendid hea meelega Maksejõuetuse teenistusele.“